

TUZDAN KAİDE - BİR İLK FİLMİN YAPIMI

Burak Çevik

Manifold Kitap
2022 / 103 sf.

Dünyayı aydınlatacak şekilde konuşabilmek gerekirmiş. Ama görünür dünya bile gizlideymiş. Mezarlar göz önünde ama ölümler kim bilir neredeymiş. Kimsenin eli ve ilmi ötekinin derdini savuşturmaya yetmezmiş. Okumak dahi bir yol bulmuşsun buluşunu tasdike yararmış, onun yolunun kılavuzluğu yine dardarmış. Yoksa her yol açan bunu ancak kendinin geçebileceği kadar açar, zaten yol da o geçtikten hemen sonra kapanırmış. Bir ilhammış insanın insana verebileceği ancak, sır değil. (...) Bir an gördüm sanan göz tekrar kararır, boşluk yine kendi üzerine kapanırmış. Açıklama olarak “Derdin senin içindedir ama görmüyorsun, şifa senin içindedir ama bilmiyorsun...” yollu adresler verilirmiş. İnsan kendi içinde körebe oynarmış. (...) Dünya yuvarlağının tutulacak tarafı, bir sapı, kulpu yokmuş, bunu yapabilirsen anca başından atarmışsın.

Şule Gürbüz, Öyle Miymiş?

Yönetmen **Burak Çevik**'in *Tuzdan Kaide - Bir İlk Filmin Yapımı* kitabında karşıma çıkan ve başka hiçbir sayfaya göz atmadan kitabı almama ve bir solukta okumama vesile olan bu cümleler yazar **Şule Gürbüz**'e ait. Bir yönetmenin ilk filminin fikir aşamasından yapım sürecinin sonuna kadarki hikâyesini anlatması

benim için başlı başına ilgi çekiciyken **Şule Gürbüz**'ün *Öyle Miymiş?* adlı kitabından alıntılanan bu metin yönetmen **Çevik**'in kitabını daha da cazip hale getirmişti. *Tuzdan Kaide - Bir İlk Filmin Yapımı*, **Burak Çevik**'in ilk filmini çektikten sonra - kendi tabiriyle geceleri daha iyi uyuyabilmek ve sabahları yataktan kalkarken aklında başka düşüncelerle uyanmayı istediği için - yazmaya başladığı kişisel anekdotlardan ve filmin senaryosundan¹ oluşuyor. “Tuzdan Kaide” ismini alana kadar 28 ayda altı isim değiştirecek olan filmin senaryosunun temel direği bana kalırsa **Şule Gürbüz**'ün bu yoğun metni. **Çevik**'in ilk film sürecinde karşılaştığı içsel karanlığı, dışsal belirsizliği ve kendi yolunu bulma zorunluluğunu anlattığı kitabın içinde dolaşırken zihnime yön veren, karmaşık yerlerde tutunacak bir dal sunan bir el rehberi gibiydi **Şule Gürbüz**'e ait bu cümleler. Belki **Burak Çevik** de, *Tuzdan Kaide'nin* (2018) hazırlık ve çekim sürecinde tuttuğu notlarla paralellik kurduğu, yaşadığı tereddütleri yansıttığını düşündüğü için senaryosunda bu metne yer vermiştir.

Burak Çevik için ilk uzun metraj filmini üretmek, sadece dışa dönük bir yaratım değil; aynı zamanda kendini, sinemayı ve kendi sinemasal düşünme biçimini keşfetmeye yönelik içsel bir süreç. Örneğin bir filmin kendisi için önce bir mekânla başladığını; hikâyenin ise o mekânın çağrısıyla zamanla biçimlendiğini keşfettiğini söylüyor kitabında. Ayrıca **Çevik** için görüntüler, anlatıdan önce gelmekte; imajlar ve duygusal izlenimler, henüz söze dökülmemiş bir hikâyenin temelini kurmakta. Anlatmayı tercih ettiği hikayeler ise - ilk filmi *Tuzdan Kaide* ve ikinci filmi *Aidiyet* (2019) özelinde - net cevaplar sunmaktan ziyade, izleyiciyi yanıtsız kalan sorularla baş başa bırakan anlatılar. Örneğin *Tuzdan Kaide*'nin başkahramanı olan hamile kadın bir lanetli de olabilir, bir vampir de... Ancak kesin olan şu ki, ilk filminin hazırlık sürecinde **Çevik**, cevaba ulaşan bir film yapmak yerine, yeni sorular ortaya atan; yanıtları belirsiz, kişiden kişiye değişebilen ve başka sorulara yol açan filmlerin peşinde olduğunu fark ediyor.² Bu noktada bir izleyici olarak, *Tuzdan Kaide*'de yanıtların bir an için belirdiğini ama ardından hemen silinip belirsizlikle yer değiştirdiğini söyleyebilirim. **Şule Gürbüz**'ün şu cümlesi filmdeki bu geçici aydınlanma anları ve bu anların süreksiz doğası için yazılmış gibi: “Bir an gördüm sanan göz tekrar kararır, boşluk yine kendi üzerine kapanırmış.”

¹ Kitapta yer alan senaryo, çekim sürecinden önce teknik ekip ve oyuncularla paylaşılan senaryodur.

² Ancak bu anlayışın Çevik'in Bahçelievler Katliamı'nı konu edinen 2024 yapımı filmi *Hiçbir Şey Yerde Değil* için çok sorunlu olduğunu söylemek gerek.

Buradan bir yönetmenden/sanatçıdan, “dünyayı aydınlatacak” yani görünmeyi göstercek ya da görüne yeni bir ışık düşürecek filmler, yapıtlar üretmesi yönündeki beklenti konusuna geçiş yapacak olursak **Şule Gürbüz**’ün tespitleri yine yol gösterici olur. “*Dünyayı aydınlatacak şekilde konuşabilmek gerekmiş. Ama görünür dünya bile gizlideymiş. Mezarlar göz önünde ama ölüler kim bilir neredeymiş.*” **Burak Çevik**’in kitap boyunca sorguladığı, ilk filme başlayamama hâli - **Şule Gürbüz**’ün sözleriyle de örtülecek şekilde - görünür olanın ya da görünür kılınacak şeyin bile daha baştan muğlak olmasıyla yakından ilişkili. Fiziksel izler - tıpkı sinemada bir hikâyenin yüzeyinde beliren biçimsel unsurlar gibi - görünür olabilir. Filmin biçimi, çerçevesi, sahneleri (tıpkı mezarlar gibi) belirgin olabilir. Ancak asıl mesele, görünenin ötesini (tıpkı ölülerin nerede olduğunu) izleyiciye sezdirmekse bu, yönetmen için hiç kolay değil. Hele ki söz konusu olan ilk film ise mesleğinin özünü ve yaratıcı dayanaklarını keşfetmeye yeni başlamış genç bir yönetmen için deneysel bir keşif hali söz konusu. **Burak Çevik** de bu keşifte kendine şu soruları sormakta: “Peki iz nedir, ne kadar gerçeğin bir parçası olabilir? Bir iz, kendisinden öte neyin temsili olabilir? Ya sinemanın gerçek ile değil de sadece hakikat ile bir bağı varsa? Sinemanın kendi özel alanını yaratan ve kendine ait bir gerçekliğe sahip ‘izler silsilesi’ olduğunu nasıl tarif edebilirim? Gerçeğin üstünde ya da altında ve kendi gerçekliğinde, kendi fizik kurallarında ve bu kuralların olasılığında dans eden imgeler silsilesi, denebilir mi?”³

Çevik, kitabında ilk filmini çekmeye cesaret edememesinin arkasındaki çok katmanlı sebepleri, hazır olma ile vazgeçme arasındaki o kırılgan eşikte yaşadıklarını içtenlikle ortaya koyuyor. Üstelik ilk uzun metraj filmine kadarki tüm film tasarılarında sadece parasal olarak değil, duygusal ve örgütsel olarak da kendini yetersiz hissettiğini kitabında tüm açıklığıyla anlatıyor. Ancak film çekememe hâlini bir son değil de yaratıcı sürecin bir parçası olarak görmeye başlayan **Çevik**, her başarısız girişimden sonra elinde kalanları **Tuzdan Kaide**’nin üretiminde organik parçalar haline getiriyor. Ayrıca ilk filmini çekmek için kendini hazır hissetmediği dönemde sinemadan tamamen uzaklaşmak yerine, başka bir yaratıcı yol buluyor: film göstererek sinema yapmaya devam etmek. Kurucusu olduğu Fol Sinema Topluluğu’nun gösterimleri sayesinde, sinemanın biçimsel ve düşünsel sınırlarını sorgulamayı öğrenmeye devam ediyor. Tüm bunların sonucunda ilk filminde yitirilenin, silinenin, görünmeyenin peşine düşme cesaretini gösterebiliyor.

³ *Tuzdan Kaide: Bir İlk Filmin Yapımı* kitabı sayfa 29.

Çevik'in ilk filminin senaryosunu netleştirmesinde ve çekimlere başlamasında asıl itici güç arkadaşlarının destekleri, onların çektiği filmler ve okuduğu düşünürler oluyor. Fakat **Şule Gürbüz**'ün "kimsenin eli ve ilmi ötekinin derdini savuşturmaya yetmez" cümlesinde ifade ettiği gibi - **Çevik** kişisel bir yaratım ya da varoluş sürecinde asıl yükün bireyin kendisine ait olduğunu içselleştirmiş durumda. Arkadaşlarının desteği, düşünsel sohbetlerine kitabında ayrıntılı olarak yer verip ekip çalışmasının önemine değinse de günün sonunda yön bulan, o yöne doğru adımlar atan ve bedelini ödeyen kişinin yine kendisi oluyor. **Çevik**, ilk film üretim sürecinin hem bilinçli bir kaybolma hem de sezgisel bir bulma hâli olduğunu ama en nihayetinde bu durumun beraberinde hem bir yenilgi hem de bir kabulleniş hissi getirdiğini belirtiyor.

Kitabın son bölümü olan "Bir Yönetmen Filmini Kimin İçin Yapar?" bölümünde **Çevik**, **Tuzdan Kaide**'nin yapım sürecinin ana akım film endüstrisinin yöntemleri dışında, özgün yöntemlerle gerçekleştiğini vurguluyor. Ancak "filmi kimin için yaptığı" ve "filmin endüstri etkisinden ne ölçüde bağımsız olabildiği" gibi temel sorular üzerine sık sık düşündüğünü; dolayısıyla hem hedef kitleyi hem de üretim koşullarının sanat üzerindeki etkilerini sorguladığını ifade ediyor. **Çevik** ayrıca uzun ve zorlu film yapımı sürecinde destek ve fon arayışlarının festivallerdeki *pitching* oturumları ile *work-in-progress* platformları üzerinden yürütüldüğünü de aktarıp kendi deneyimlerini paylaşıyor. Bu süreçte ona ilham verenler arasında katıldığı festivaller, lise yıllarında okumaya başladığı **Chris Ware**'in çizgi romanları, arkadaşlarının filmleri kadar okuduğu filozofların da (**Bergson**, **Deleuze**, **Ulus Baker**) önemli bir yeri olduğunu belirtiyor. Ancak, bu ilhamın bireysel bir deneyime dönüşmesinin uzun süreli bir çaba ve sayısız denemeyle mümkün olduğunu da vurguluyor. **Şule Gürbüz**'ün dediği gibi, ne de olsa "Bir ilhammış insanın insana verebileceği ancak, sır değil."

Bu kitabın, ilk filmini çekmeye hazırlananlara ilham vermesi dileğiyle...

Süheyla Tolunay İşlek